

В. І. Ляшенко,

*академік АЕН України,
доктор економічних наук, професор,
ORCID 0000-0001-6302-0605,
e-mail: slaval.aenu@gmail.com,*

Інститут економіки промисловості НАН України, м. Київ,

В. Ф. Столяров,

*академік АЕН України,
доктор економічних наук, професор,
ORCID 0000-0002-4399-7117,
e-mail: stolyarovvf@ukr.net,*

Інститут фізичної економіки ім. С. А. Подолінського, м. Київ

ПЕРСПЕКТИВИ ПОТЕНЦІАЛУ ПІДЗЕМНОГО ВУГЛЕВИДОБУТКУ У ПОВОЄННОМУ ЗМІЦНЕННІ ОБОРОНОЗДАТНОСТІ ДЕРЖАВИ

Імперія майбутнього –
це імперія інтелекту.

Уінстон Черчіль

Актуальність теми дослідження. В Україні обороноздатність держави визначена як її здатність до захисту у разі збройної агресії або збройного конфлікту. Вона складається з матеріальних і духовних елементів та є сукупністю воєнного, економічного, соціального і морально-політичного потенціалу у сфері оборони та належних умов її реалізації [1].

Наведені складові потенціалу обороноздатності держави як цілісності є підставами, з одного боку, поглиблення структуризації взаємодії національних, приватних і колективних бізнес-інтересів в єдиному соціально-економічному просторі України, а, з іншого боку, досягнення часової узгодженості тактичних заходів і пріоритетів з напрямками і цілями стратегій соціально-економічного розвитку як природно-суспільного фундаменту обороноздатності країни.

Стан функціонування і еволюція розвитку соціально-економічного простору визначають рівень, стандарти і якість життєдіяльності українського народу, як провідні сегменти базису обороноздатності держави. **Саме рівень, стандарти і якість життя населення країни визначають і обумовлюють здатність держави до захисту від зовнішньої збройної агресії та у випадку внутрішнього збройного конфлікту.**

Рівень життя – це комплексний показник, що характеризує досягнуте задоволення матеріальних і духовних потреб людини і суспільства загалом, відображаючи в кінцевому результаті добробут населення. При цьому структура матеріальних і духовних потреб людини відповідає структурі людської діяльності, початковим моментом і метою якої є їх задоволення.

Стандарт життя – соціально прийнятий норматив рівня життя. У ряді країн існують офіційні певні стандарти життя і, крім того, кожна соціальна група чи спільнота, навіть кожна людина, має свій власний суб'єктивний стандарт. Стандарт життя змінюється із часом дискретно в міру якісної зміни соціально-економічного простору.

Якість життя – це співвідношення рівня життя та прийнятого стандарту. Цей критерій показує ступінь задоволення потреб, а оскільки потреби виникають тільки за наявності потенційних можливостей їх задоволення, то якість життя фактично відображає рівновагу соціально-економічного простору і характеризує рівень соціальної напруги у суспільстві.

Основою формування соціально-економічного простору суверенної і незалежної держави, як базису її обороноздатності, є самоорганізація цільової життєдіяльності населення, суб'єктів господарювання усіх секторів національної економіки та регламентовані згідно Конституції України функції, права і відповідальність органів державного управління.

Завдяки розгляду дуальності сутності і змісту обороноздатності виникають передумови стратегічного планування і проектування відповідних складових як безпосередньо прямої дії в сфері оборони, так і опосередковано – в суб'єктах допоміжної дії з інших секторів національної економіки. Сучасний стан обороноздатності держави довів необхідність пошуку, виявлення і мобілізації внутрішніх резервів укріплення соціально-економічного простору України (як її базису, а не надбудови).

Одним з резервів непрямої дії у повоєнному відновленні стає більш повне використання потенціалу вугільної промисловості України, насамперед, при проведенні й експлуатації гірничих виробок і підземних споруд. При впровадженні багатокладних форм власності на структуру активів вугледобувного підприємства доречним стає визначення тієї частки активів шахти, яка буде у власності трудового колективу. В таких умовах виключенням була б участь шахтарів у громадсько-збройному конфлікті 2014 р. між населенням Українського Донбасу і Центром.

Ще у 2003 р. Україна приєдналася до впровадження 8 Цілей Розвитку Тисячоліття (ЦРТ) ПРООН на 2001-2015 рр., які не були локалізовані на рівні адміністративних областей. Пілотні проекти 2005-2006 рр. "Луганщина-ЦРТ" і "Донецчина-ЦРТ" та проект "АР Крим-ЦРТ" (2010 р.) виявилися скасованими. Ціль "Подолання бідності" з 8 ЦРТ на період до 2015 р. виявилася недосягнутою. Ціль "Подолання бідності" очолила вже 17 Цілей Сталого Розвитку (ЦСР) на 2016-2030 рр. Десятим з двадцяти п'яти стратегічних індикаторів реалізації Стратегії сталого розвитку "Україна-2020" (затверджена указом Президента України П. О. Порошенком 12.01.2015 р. № 5) було передбачено збільшити чисельність професійних військових на 1000 населення із 2,8 до 5,6 осіб (за розрахунками Стокгольмського Міжнародного Інституту дослідження миру).

Згідно Постанови Уряду від 31.05.2017 р. № 385 фонд оплати праці найманих працівників і грошового забезпечення військовослужбовців з 796,3 млрд грн у 2017 р. передбачалося збільшити до 1185,9 млрд грн у 2020 р, тобто в 1,5 раза.

Соціально-економічну інтеграцію населення окремих непідконтрольних районів доцільно було б визначати і здійснювати шляхом підвищення рівня і якості життя населення підконтрольних територій. Мудрим пророцтвом виступає вислів Карла Густава Маннергейма: "Прежде чем тратить огромные деньги на оборону, нужно создать для людей тот уровень жизни, который они захотят защищать".

Постановка проблеми. Наукові керівники Всеукраїнського проекту "Наше спільне майбутнє" В. Я. Шевчук, В. К. Черняк, Т. Т. Ковальчук, М. П. Педан, О. І. Панков зазначали, що у "Стратегії-2020" недостатньо акцентовано увагу на реформах, які активізували основні внутрішні фактори національної політики розвитку – людський, природний і фінансовий капітал [2, с. 52]:

по-перше, не згадано найнагальнішу реформу – реформу системи оплати праці і заходи щодо подолання бідності працюючих людей і працюючих родин. **Без цього не може бути активізовано людський капітал, який є не тільки свідомою (інноваційною) рушійною силою розвитку, а й самого існування держави;**

по-друге, залишилась поза увагою ще одна ключова реформа – реформа системи природокористу-

вання, забезпечення раціонального використання природних ресурсів (землі, надр, води, лісу, біоресурсів тощо). **Без цього не можлива активізація природного капіталу держави не тільки для цілей розвитку, а й для подолання бідності населення, якому, згідно з Конституцією України, мають належати ці природні багатства;**

по-третє, без належної уваги залишилися реформи, які мали б активізувати інноваційно-інвестиційну політику держави. Увага приділяється тільки питанням залучення іноземних інвестицій і кредитів, а не стимулюються процеси внутрішнього нагромадження, амортизації основного капіталу та інвестування. **Довготривалий, сталий розвиток економіки можуть забезпечувати тільки масштабні капітальні інвестиції внутрішніх інвесторів, головними з яких є власне населення країни.**

Відомо, що рівень, стандарти і якість життя населення обумовлюються динамікою Індексу людського розвитку, який на національному рівні інтегрує показники-індикатори стану здоров'я населення, освіченості і соціального захисту громадян. Тобто, потенціал обороноздатності держави визначається параметрами соціально-економічного простору України.

Розробляється еталонна матриця індексної моделі стратегічного планування і проектування потенціалу обороноздатності держави в сукупності співвідношень динаміки показників-індикаторів функціонування і розвитку соціально-економічного простору України.

Модель стратегічного планування і проектування потенціалу обороноздатності держави базується на нових принципах:

– комплексного стратегічного планування соціально-економічного розвитку країни (15 принципів, першими з яких є принципи духовності і людиноцентризму, конституційності і державності, цивілізаційності і сталого розвитку, справедливості і спадкоємності, цілісності і гармонізації) [3];

– державотворення з визначенням ознак стратегування (також 15 принципів, в першу чергу, принцип "Мудрості природи" з ознаками "Матриця природи", "Мистецтво життя", "Розвиток екоспільнот"; принцип "Цінності" з ознаками "Цивілізаційно-родові", "Духовно-моральні традиції", "Спадкоємність поколінь"; принцип "Реформування" з ознаками "Освіта і наука", "Охорона здоров'я", "Соціальний захист"; принцип "Відповідальності" з ознаками "Цивілізаційна", "Соціальна", "Кримінальна") [4].

Матриця природи – це розуміння механізмів природи як складного взаємовідношення між життям, інформацією і всесвітом.

Мистецтво життя – це розуміння механізмів природи, яке знайдено у світових культурах, мистецтві, соціальних нормах і технологічній етиці у минулому і сьогоденні, що відкриває можливості для майбутнього.

Розвиток екоспільнот – це створення нового способу життя, в якому суспільство й уряд планують і розвивають національне виробництво, споживання, охорону і відтворення природи для підтримки саме того способу життя, яке забезпечує гармонію людини з природою.

Доцільним та актуальним вбачається використання світового досвіду, зокрема повоєнних Франції та Великобританії, щодо ефективного проведення націоналізації приватної власності (майна) підприємств, з подальшою модернізацією промислової бази, а також приватизацією [6]. Причому, в цих країнах процеси націоналізації-приватизації є циклічними та змінюють один одного. Так, у повоєнній Франції матеріальні збитки становили більше чверті національного багатства, обсяг промислового виробництва впав приблизно на 60% від довоєнного рівня, удвічі скоротився випуск сільськогосподарської продукції, була зруйнована транспортна система.

У той же час, подолати негативні наслідки дозволила повоєнна соціально-економічна система централізованої демократичної держави, яка безпосередньо регулювала та спрямовувала ринкові та інші економічні відносини. Було проведено широку націоналізацію: вуглевидобутку, газової промисло-

вості, електроенергетики, авіапромисловості, машинобудівних заводів, великих банків та ін. У промисловості державний сектор охопив приблизно 1/5 всіх виробничих потужностей. Як показали наступні події, націоналізація не стала соціалістичним заходом. Однак для французького уряду вона перетворилася на найважливіший шлях боротьби за відновлення економіки, ефективний інструмент швидкої модернізації базових галузей [7].

Наступне десятиліття 1950-х років стало періодом прискореного та майже безперервного зростання. За 1952-1958 рр. продукція промисловості та будівництва збільшилася на 47%, а саме промислове виробництво (без будівництва) – на 52% [8]. Саме тоді серед французьких підприємців народилося гасло: «Модернізувати чи померти». Усвідомивши неможливість збагачення колишніми лихварськими методами, ділові кола Франції стали приділяти першорядну увагу переоснащенню виробничого потенціалу. Порівняльна динаміка зростання ВВП країн світу у 1950-1960 рр. минулого сторіччя наведена у табл. 1 і 2.

У періоди післявоєнного відновлення економіки завжди демонструють високу динаміку, тому що відлік ведеться від низьких вихідних значень економічних показників.

Таблиця 1

**Динаміка ВВП у провідних країнах світу за 1950-1960 рр.
(у відсотках на початок періоду, прийнятому за 100)**

Країна/ період	П'ятирічка 1950-1955	П'ятирічка 1956-1960	Десятиліття 1951-1960
США	124	107	133
Великобританія	115	110	127
Франція	124	127	158
ФРН	154	141	217
Японія	143	177	253

Складено авторами на базі [8].

Таблиця 2

**Динаміка промислового виробництва, у провідних країнах світу 1950–1960 рр.
(стосовно початку періоду, прийнятого за 100)**

Країна/ період	П'ятирічка 1950-1955	П'ятирічка 1956-1960	Десятиліття 1951-1960
США	124	117	145
Великобританія	120	113	135
Франція	132	136	180
ФРН	182	133	242
Японія	211	226	476

Складено авторами на базі [8].

Отже, в умовах повоєнного відновлення та політичної турбулентності, коли за природніх обставин відбувається зменшення вартості державних активів, вважаємо за обґрунтоване державницьке рішення не форсувати приватизацію як метод перешкоджання бюджетному дефіциту, а концентрувати

зусилля щодо збільшення ефективності роботи державного сектору економіки, акумулювати кошти та проводити промислову модернізацію, інвестувати у інновації та науку.

Повоєнне відновлення і подальший розвиток соціально-економічного простору України повинно

базуватись з урахуванням світового досвіду на нових принципах державотворення з випереджаючим людиноцентристським соціально-економічним розвитком країни. Об'єктивно необхідним стало уточнення української моделі ринкової економіки на основі посилення ролі держави в стратегічному плануванні і проектуванні.

В Україні уточнення моделі повинно базуватись на переосмисленні досвіду останніх 30-ти років за результатами комплексного соціально-економічного аналізу й аудиту людського розвитку в країні на національному і регіональних рівнях (на підставі Методики виміру регіонального людського розвитку 2012 року, затвердженої рішенням Президії НАН України та колегії Державної служби статистики України від 13.06.2012 р. № 123-м).

Мета і робоча гіпотеза дослідження. Метою дослідження є розкриття конструктивних ідей формування механізму впливу гірничопідготовчих робіт підземного вуглевидобутку на укріплення обороноздатності держави.

Робочою гіпотезою дослідження сутності, змісту і складових обороноздатності держави (як предмета дослідження) є розгляд і розкриття можливостей стратегічного планування і проектування щодо передбачення випереджаючого підвищення рівня, стандартів і якості життя українського народу порівняно з динамікою витрат на оборону і правоохоронну діяльність.

Впровадження ідеї випереджаючого розвитку людського потенціалу в соціально-економічному просторі України забезпечить недопущення депопуляції нації, коли смертність населення перевищує народжуваність немовлят, а, натомість, буде сприяти збільшенню середньої тривалості людського життя.

Стратегічний термін такого випередження в соціально-економічному просторі України повинен дорівнювати 20-25 рокам від народження людини (як живого суверена) до строків його сформованості як громадянина. Стратегічний людський потенціал обороноздатності держави визначається за результатами демографічних прогнозів також на 20-25 років.

Відношення різниці в динаміці фінансового забезпечення підвищення рівнів, стандартів і якості життя населення та витрат на оборону і правоохоронну діяльність до співвідношення динаміки цих складових визначає інтенсивність процесів нарощування потенціалу обороноздатності держави. В умовах збройної агресії громадяни будуть мотивованими здійснювати захист держави, а передумов виникнення внутрішнього збройного конфлікту взагалі не буде існувати (крім випадків державної зради).

Виклад основних результатів дослідження. Схема стратегічного планування і проектування окремих складових обороноздатності держави з урахуванням потенціалу підземного вуглевидобутку стала наслідком переосмислення результатів до-

слідження відтворення шахтного фонду галузі різних масштабів господарювання Українського Донбасу за 1943-1991 рр., 1996-2011 рр.

Стратегічне планування і проектування виробничого розвитку вугільної промисловості базується на положеннях Концепції розвитку галузей паливно-енергетичного комплексу (ПЕК) на період до 2010 року, яка була схвалена Верховною Радою України 02.02.1994 р. Методологічні положення Концепції розвитку ПЕК визначають компетенції вугледобувних підприємств і органів галузевого управління у відтворенні шахтного фонду відповідних масштабів господарювання і, виходячи з цього, – повноваження (права і відповідальність) в стратегічному плануванні і проектуванні.

Надалі, в структурі активів шахт визначаються: *по-перше*, ті їх частини, які будуть діяти весь строк служби шахти з обов'язковим визначенням їх державною формою власності (включаючи відведені для видобування запаси вугілля – "шахтне поле");

по-друге, частини активів для акціонування, в першу чергу, трудовим колективом і населенням шахтарського містечка, селища, міста (за досвідом закордонного робітничого або народного капіталізму);

по-третє, частини для приватного інвестування вітчизняними і закордонними інвесторами (фізичними та юридичними особами).

Шахтний фонд вугільної промисловості складають виробничі потужності підприємств з підземного вуглевидобутку різних строків експлуатації та рентабельності. Є шахти, що відпрацювали відведені поклади вугілля, але їх необхідно зберігати від затоплення шахтними водами. А чому не використовувати підземні гірничі виробки і споруди цих шахт в якості складів для сфери оборони, а можливо і для відповідного виробництва? Проглядається наявний природний захист від зовнішніх військових дій.

Діючий шахтний фонд вугільної галузі визначається нарощувальним, зменшуваним або стабільним потенціалом виробничих потужностей. Це постійний будівельний комплекс. В режимі реального часу здійснюються гірничопідготовчі роботи: готується фронт очисних вибоїв на діючих вугільних горизонтах, підготовка нових вугільних горизонтів, транспортних споруд і технологічних складів, наприклад, для збереження вибухівки, яка використовується при здійсненні буровибухових робіт. При переході на нові вугільні горизонти з'являється можливість використання попередніх гірничих виробок як складів або цехів відповідного виробництва.

Загальні строки служби шахт складають 50-70 років, тому для України при вступі до ЄС підставами закриття шахт можуть стати вимоги виконання Програм декарбонізації.

У стратегічному плануванні і проєктному аналізі розвитку вугільної промисловості на 10-15-20

років пропонується уточнити функціональну класифікацію гірничих виробок і підземних споруд поділом за часом на:

– довгострокові, які будуть діяти весь строк експлуатації шахти (у разі потреби можна здійснити її реконструкцію і з нарощуванням покладів вугілля для подальшого вуглевидобутку);

– середньострокові, що будуть діяти відповідно строкам видобутку вугілля на діючих вугільних горизонтах (як мінімум на строк окупності капітальних витрат та інвестицій на їх проведення);

– короткострокові, з терміном експлуатації до року (в залежності від технологічних схем видобутку вугілля).

Довгострокові гірничі виробки та підземні транспортні та технологічні споруди доцільно включити разом з відведеними для видобутку вугілля його покладами в ту частину активів вугледобувного підприємства, як суб'єкта господарювання, яка повинна бути державною власністю та входити цією частиною в державний сектор національної економіки. Використання цієї частини активів вугледобувного підприємства доречно здійснювати на засадах державно-приватного партнерства з трудовим колективом шахти та приватними або колективними інвесторами, що здійснюють фінансове забезпечення їх проведення або спорудження.

Середньострокові гірничі виробки будуть складати акціонерну частину трудового колективу в активах шахти. Їх відновлення можна проектувати також за участі приватних індивідуальних і колективних інвесторів.

У стратегічному плануванні і проектуванні проведення короткострокових гірничих виробок доречно передбачати за рахунок собівартості вугілля. По аналогії з гірничорудною промисловістю, доцільно в складі виробничих витрат вугледобувного підприємства передбачити статтю «Проходження підготовчих гірничих виробок».

Джерелами державних інвестицій та корпоративних і приватних інвестицій для фінансування підготовки довго- і середньострокових гірничих виробок і підземних споруд стають:

по-перше, реноваційні нарахування по діючим виробкам і підземним спорудам по потонним ставкам (введені ще у 1961 р.);

по-друге, доходи від реалізації супутніх природних ресурсів: шахтної породи, шахтної води, шахтного газу-метану та видобутого вугілля при проведенні гірничопідготовчих робіт.

Джерелами корпоративних і приватних інвестицій шахт для виробничого розвитку є також реноваційні нарахування по активній частині основних виробничих фондів, у тому числі по забійному обладнанню (по потонним ставкам, а не за часом).

У стратегічному плануванні і проектуванні виробничого розвитку вугледобувних підприємств доцільно відновити амортизаційні нарахування і на капітальний ремонт основних фондів, а не тільки на їх оновлення.

Кругообіг власних інвестицій шахт буде завершуватись у межах їх господарської діяльності і зосереджуватись в Фонді виробничого розвитку. Фінансові ресурси цього фонду будуть включати відрахування від прибутку і використовуватись для модернізації і техніко-технологічного переозброєння шахт. Економія витрат на капітальний ремонт гірничих виробок і гірничошахтного обладнання також буде джерелом формування Фонду виробничого розвитку шахт.

Висновки. Війна завжди є рубіконом, який докорінно змінює долі людей та сценарії подальшого розвитку країн. Повоєнне відновлення національних економік в кожному випадку залежить від економічних, геополітичних і навіть культурних особливостей, а також розвитку країни у довоєнний час.

Історично доведеним та апробованим є набір спільних успішних інструментів повоєнного відновлення: індикативне планування з подальшою лібералізацією економіки, активне створення робочих місць, експортне орієнтування економіки, переважання високотехнологічних галузей промисловості, значний обсяг фінансового та промислового інвестування, створення режиму податкового стимулювання.

Попри наявність та досвід використання вказаних інструментів, важливим є аналіз прикладів та світового досвіду їх застосування та можливостей комплексного використання для власної економіки. Саме цей аргумент буде детермінувати вектор подальшого розвитку країни.

Які ж українські бізнеси будуть серед пріоритетних при відновленні. Відповідь очевидна вже зараз. До війни основними джерелами доходу українського бюджету, за винятком ІТ-сектору, була агросфера і важка промисловість. В українському зерні зацікавлений і весь світ, тому очевидно, що ця сфера буде головною, тут Захід допомагатиме максимально активно. Він і зараз допомагає, про що говорять останні заяви низки політиків. Пріоритетним буде відновлення логістики та комунікацій у постраждалих районах. Все це є основою для відновлення поставок та експорту з України.

Енергетична, фінансова та харчова сфери також будуть серед перших на відновлення, оскільки від них залежить виживання держави. Той факт, що наші банки загалом вистояли за час війни, – величезне досягнення. Він показує, що наша фінансова система зміцніла з 2014 р. і потрясінь. Багато в чому завдяки цьому бізнес, що залишився в Україні, зміг вижити.

Враховуючи масштаби руйнувань, багато впливань очікується у будівельний бізнес та пов'язаний з ним документообіг (виготовлення техпаспортів БТІ, отримання необхідних дозволів на будівельні та відновлювальні роботи, підтвердження прав власності на зруйновані об'єкти тощо).

А ось здатність держави підтримати внутрішню торгівлю та попит/пропозицію, а також малий/

середній бізнес та населення загалом викликає сумніви. Вже зараз із цим помітні проблеми – виплати затримуються, грошей не вистачає [9].

Використання потенціалу шахти з підземним вуглевидобутком у сфері обороноздатності держави доцільно передбачити спеціальним Національним інвестиційним проектом прикладного характеру [5]. Його розробку спроможний здійснити Тимчасовий творчий колектив відповідних експертів і фахівців під загальним науковим керівництвом авторами у складі Академії економічних наук України.

Національний інвестиційний проект вугільної промисловості України повинен охоплювати усі басейнові поклади вугілля і має включати локальні складові для кожної шахти. Цей Національний інвестиційний проект може бути втілений в життя на основі узгодженості національних, приватних і колективних бізнес-інтересів на підґрунті змішаного інвестування та державних гарантій.

Стануть корисними результати інвентаризації і паспортизації діючих шахт за предметом дослідження в першу чергу тих, які не відпрацювали відведені поклади вугілля (для збереження реноваційного джерела інвестиційного ресурсу), а також проектні наробки реконструкції шахт і нового шахтного будівництва, які в свій час здійснили галузеві проектні інститути «Луганськдіпрошахт», «Дондіпрошахт», «Дніпродіпрошахт» та «Південдіпрошахт».

Особливу увагу слід приділити виявленню промахів в організаційно-фінансовому забезпеченні виконання *Комплексної програми соціально-економічного розвитку Донбасу* (за розпорядженням Уряду 16.09.1992 р.) та *Програми розвитку вугільної промисловості України та її соціальної сфери до 2005 року* (затверджена рішенням спільної колегії Мінекономіки України та Держвуглепрому України від 23.02.1993 р. № 4/3).

Відновлення і подальший розвиток соціально-економічного простору Українського Донбасу призвано сприяти значному підвищенню потенціалу обороноздатності суверенної і незалежної держави.

Література

1. Про оборону України: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show>.
2. Шевчук В. Я., Черняк В. К., Ковальчук Т. Т., Педан М. П., Панков О. І. та ін. Розвиток заради порятунку. Київ: Геопринт, 2016. 227 с.
3. Столярова В. В. Методологія формування комплексного стратегічного планування соціально-економічного розвитку України. *Управління економікою: теорія та практика. Чумаченківські читання*: зб. наук. праць / НАН України, Ін-т економіки пром-сті; редкол.: О. О. Хандій (голов. ред.), В. І. Ляшенко (відп. ред.), В. Є. Куриляк та ін. Київ, 2020. С. 274-297. DOI: <https://doi.org/10.37405/2221-1187.2020.274-297>.
4. Столяров В. Ф. Композиційне планування відновлення соціально-економічного розвитку на різних рівнях державотворення. *Вісник економічної науки України*. 2022. № 1 (42). С. 193-204. DOI: [https://doi.org/10.37405/1729-7206.2022.1\(42\).193-204](https://doi.org/10.37405/1729-7206.2022.1(42).193-204)
5. Жаліло Я. А., Покришка Д. С., Бережний Я. В., Павлюк А. П. та ін. Національні проекти у стратегії економічної модернізації України. Київ: НІСД, 2013. 144 с.
6. Макогон Ю. В., Ляшенко В. И. Национализация и приватизация предприятий (Опыт Франции для Украины) : монография. Донецк, 2009. С. 35.
7. Aslan J.-Ch. Economic history of France from the eighteenth century to the present day. Moscow: INTRATEC-R, 1995.
8. Конференция организации объединенных наций по торговле и развитию ЮНКТАД. Доклад о развитии и торговле. URL: https://unctad.org/system/files/official-document/tdr2016_ru.pdf
9. Артем Ковбель А. Кінець війни – це початок. Три факти про повоєнне відновлення України. URL: <https://biz.nv.ua/ukr/experts/riziki-dlya-ukrajini-pislya-zakinchennya-aktivnoji-fazi-viyini-ostanni-novini-50249746.html>.

Резюмуючи викладене, зазначимо:

1. Україна повинна приймати безпосередню участь у підготовці та впровадженні міжнародних заходів з відновлення економіки та пропонувати закордонним партнерам власне бачення подальшого повоєнного розвитку з огляду на міжнародний досвід, але й з урахуванням ризиків.

2. Кожна з моделей закордонного досвіду допомоги повоєнному розвитку має бути ретельно проаналізована, вивчена та застосована комплексно і з урахуванням найкращих аспектів впливу, що будуть ефективними саме для України.

3. Війна в Україні може стати пролонгованою за терміном, тому стратегування розвитку, розробка власного повоєнного економічного плану повинна враховувати не тільки мирні потреби, а й завдання наявної воєнної протидії агресору та початкових заходів для підготовки повноцінної повоєнної розбудови.

4. На відміну від умов реалізації Плану Маршалла у повоєнній Європі, який розроблявся для мирної, хоча й зруйнованої Європи, причому, усі країни були практично в однакових соціально-економічних умовах, для України калькування такого плану не можливе. По-перше, план розбудови повинен розроблятися у державі, яка ще знаходиться у стані війни. По-друге, Україна вийде з війни в оточенні розвинених країн. Тому, інтеграційним базисом повинна стати зона вільної торгівлі з ЄС (що сприятиме включенню українських виробників у ланцюги і мережі формування доданої вартості), а політичним – членство у Євросоюзі.

5. Основа увага програм та планів розбудови повоєнної економіки України – перетворення її з сировинної моделі на виробничу, інноваційну, енерго-незалежну. Фокусування на інноваційній складовій, механізмах сприятливого оподаткування, розвитку промисловості та секторів з високою доданою вартістю, людського капіталу є гарантією глобальної перспективи для бурхливого розвитку повоєнної економіки України.

References

1. Pro oboronu Ukrainy: Zakon Ukrainy [On the defense of Ukraine: Law of Ukraine]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show> [in Ukrainian].
2. Shevchuk, V. Ya., Cherniak, V. K., Kovalchuk, T. T., Pedan, M. P., Pankov, O. I. et al. (2016). Rozvytok zarady poriatunku [Development for the sake of salvation]. Kyiv, Geoprint. 227 p. [in Ukrainian].
3. Stoliarova, V.V. (2020). Metodolohiia formuvannia kompleksnogo stratehichnogo planuvannia sotsialno-ekonomichnogo rozvytku Ukrainy [Methodology of formation of complex strategic planning of socio-economic development of Ukraine]. *Upravlinnia ekonomikoiu: teoriia ta praktyka. Chumachenkivski chytannia – Management of Economy: Theory and Practice. Chumachenko's Annals*, pp. 274-297. Kyiv, IIE of NAS of Ukraine. DOI: <https://doi.org/10.37405/2221-1187.2020.274-297> [in Ukrainian].
4. Stolyarov, V. F. (2022). Kompozytsiine planuvannia vidnovlennia sotsialno-ekonomichnogo rozvytku na riznykh rivniakh derzhavotvorennia [Compositional Planning of Restarting the Socio-Economic Development at Different Levels of State Building]. *Visnyk ekonomichnoi nauky Ukrainy*, 1 (42), pp. 193-204. DOI: [https://doi.org/10.37405/1729-7206.2022.1\(42\).193-204](https://doi.org/10.37405/1729-7206.2022.1(42).193-204) [in Ukrainian].
5. Zhalilo, Ya. A., Pokryshka, D. S., Berezhnyi, Ya. V., Pavliuk, A. P. et al. (2013). Natsionalni proekty u stratehii ekonomichnoi modernizatsii Ukrainy [National projects in the strategy of economic modernization of Ukraine]. Kyiv, NISD, 201. 144 p. [in Ukrainian].
6. Makogon, Yu. V., Liashenko, V. I. (2009). Natsionalizatsiya i privatizatsiya predpriyatiy (Opyt Frantsii dlya Ukrainy) [Nationalization and privatization of enterprises (Experience of France for Ukraine)]. Donetsk [in Russian].
7. Aslan. J.-Ch. (1995) Economic history of France from the eighteenth century to the present day. Moscow. INTRATEC-R.
8. Konferentsiya organizatsii ob'yedinennykh natsiy po torgovle i razvitiyu YUNKTAD. Doklad o razvitii i torgovle [United Nations Trade and Development Conference UNCTAD. Development and Trade Report]. Retrieved from https://unctad.org/system/files/official-document/tdr2016_ru.pdf [in Russian].
9. Artem Kovbel A. Kinets viiny – tse pochatok. Try fakty pro povoinne vidnovlennia Ukrainy [The end of the war is the beginning. Three facts about the post-war recovery of Ukraine]. Retrieved from <https://biz.nv.ua/ukr/experts/riziki-dlya-ukrajini-pislya-zakinchennya-aktivnoji-fazi-viyni-ostanni-novini-50249746.html> [in Ukrainian].

Ляшенко В. І., Столяров В. Ф. Перспективи потенціалу підземного вуглевидобутку у повоєнному зміцненні обороноздатності держави

У статті на прикладі вугільної промисловості України розглянуто внутрішні резерви непрямої, опосередкованої дії на укріплення обороноздатності держави. На підставі концептуальних положень структурно-відтворювального підходу до визначення складових активів шахт обґрунтовано окремі елементи інвестиційного механізму проведення гірничопідготовчих робіт підземного вуглевидобутку. Викладено пропозиції використання гірничих виробок і підземних споруд шахт як складів або виробничих цехів військово-промислового комплексу.

Розкрито сутність, зміст і складові потенціалу обороноздатності держави в параметрах соціально-економічного простору України. Наголошено, що саме рівень, стандарти і якість життя населення країни визначають і обумовлюють здатність держави до захисту від зовнішньої збройної агресії та у випадку внутрішнього збройного конфлікту.

Викладено методологічні положення еталонної матриці індексної моделі стратегічного планування і проектування потенціалу обороноздатності держави в параметрах соціально-економічного простору України. Вони базуються на нових принципах стратегічного планування соціально-економічного розвитку і нових принципах державотворення України.

Ключові слова: гірничі виробки, гірничопідготовчі роботи, поклади вугілля, підземний вуглевидобуток, стратегічне планування і проектування, соціально-економічний простір, обороноздатність держави, національний інвестиційний проект.

Liashenko V., Stolyarov V. Prospects for the Potential of Underground Coal Mining in after War Strengthening the Defense Capability of the State

In the article, on the example of the coal industry of Ukraine, internal reserves of indirect, mediated action on strengthening the defense capability of the state are considered. On the basis of the conceptual provisions of the structural-reproductive approach to the definition of the composite assets of mines, certain elements of the investment mechanism for conducting mining and preparation works for underground coal mining are substantiated. Proposals for the use of mine workings and underground structures of mines as warehouses or production workshops of the military-industrial complex are presented.

The article reveals the essence, content and components of the potential of the state's defense capability in the parameters of the socio-economic space of Ukraine. It is emphasized that it is the level, standards and quality of life of the population of the country that determine and determine the ability of the state to protect itself from external armed aggression in the event of an internal armed conflict.

The methodological provisions of the reference matrix of the index model of strategic planning and design of the state's defense potential in the parameters of the socio-economic space of Ukraine are outlined. They are based on new principles of strategic planning of socio-economic development and new principles of state creation.

Keywords: mine workings, mining preparation, coal deposits, underground coal mining, strategic planning and design, socio-economic space, state defense capability, national investment project.

Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0)

Стаття надійшла до редакції 16.05.2022